

Een politiek avontuur.

De *Aithiopika* als model voor Soutsos' *De Banneling van 1831*

Steven VAN RENTERGHEM

Abstract

Several recent publications in the field of Modern Greek literature have suggested that the novels written during the two decades following Greece's independence in 1830 were in fact inspired by their Hellenistic and Byzantine predecessors, and therefore generically are 'adventure novels of ordeal'. In this paper I put these insights into practice by comparing Heliodoros' *Aithiopika* (ca. 350 A.D.) with Alexandros Soutsos' *The Exile of 1831* (1835) and argue that the connections between these two novels are so close that the *Aithiopika* can be considered as the direct model for Soutsos' novel. The main resemblances between the two works can be found in their narrative organisation and in the presence of similar narrative themes. But Soutsos' innovations vis-à-vis his model are also noteworthy. Firstly, *The Exile of 1831* has a pessimistic ending whereas in the *Aithiopika* contains the stereotypical happy end. Secondly, actions performed in the *Aithiopika* by the heroine, are in Soutsos' novel reversed and experienced by the hero. Taking into account these 'good-bad' and 'hero-heroine' inversions, I furthermore argue that Soutsos did this consciously in order to add an allegorical layer to his novel. This allowed him to express an ideological-political message at a time when Greece was developing its identity as a modern nation-state.

Kort na de onafhankelijkheid van Griekenland in 1828, verscheen ook het genre van de roman opnieuw in de Griekse literatuurgeschiedenis. In korte tijd produceerden drie schrijvers elk een roman: de broers Panagiotis en Alexandros Soutsos met respectievelijk *Leandros* (1834) en *De Banneling van 1831* (1835) en Iakovos Pitzipios met *Het Weesmeisje van Chios* (1839). Onderzoekers hebben zich de vraag gesteld hoe het komt dat dit genre plots weer opdook. Velen hebben gewezen op de invloed van de romantische literatuur uit West-Europa,¹ maar recente publicaties geven een duidelijke link aan met de Hellenistische en Byzantijnse avonturenroman uit de eigen Griekse traditie. Zo zijn er verschillende analyses uitgevoerd die aantonen dat de (diepte)structuur van deze romans terug te voeren is op het model van de avonturenroman.² Tegelijk is er

¹ B.v. Tziouvas (2009), Tonnet (1995)

² Tziouvas (1997) was de eerste die wees op deze structurele gelijkenissen. Diverse publicaties hebben dit voor verschillende romans met concrete analyses aangetoond: Tonnet (1994), Borghart (2009), Beaton (2006) en Van Renterghem (2012).

voor dit laatste ook een concrete historische context: vanaf 1790 werden verschillende Hellenistische en Byzantijnse romans heruitgegeven en zij kenden een wijde verspreiding in de betere Griekse kringen (Beaton 1994, 51). De populairste van die romans was de *Aithiopika* van Heliodoros,³ die meermaals werd uitgegeven. De belangrijkste uitgave kwam van de Griekse Verlichtingsdenker Adamantios Koraïs in 1804.

Koraïs liet zijn uitgaven altijd voorafgaan door lange voorwoorden, waarin hij niet alleen de tekst zelf inleidde, maar ook uitgebreid zijn ideeën over de Griekse cultuur van zijn eigen tijd en haar toekomst naar voren bracht. Het voorwoord op zijn uitgave van de *Aithiopika* is veruit het bekendst. Ten eerste omdat hij erin het genre van de roman behandelt, het definieert en het een Griekse naam geeft, namelijk *μυθιστορία*. Die naam, zij het licht gewijzigd (in *μυθιστόρημα*), wordt tot op vandaag nog altijd gebruikt. Daarnaast zet hij in dit voorwoord voor het eerst zijn visie op de Griekse taal uiteen en stelt hij als moderne standaardtaal een middenweg voor die tussen de volkstaal (die later *δημοτική* genoemd werd) en de geleerde taal (later *καθαρεύουσα* genoemd) ligt.⁴

Roderick Beaton (2006) analyseerde de gedachtegang van Koraïs in dit voorwoord en concludeerde dat de consequenties van deze twee elementen uit het voorwoord veel meer met elkaar verbonden zijn dan voorheen gedacht. Koraïs beschouwde Heliodoros als een ideale creatieve imitator (nl. van de klassieke auteurs), die traditie en eigen vernieuwing in evenwicht houdt, en paste dit principe ook toe op de Griekse taal, wat resulteerde in zijn voorgestelde middenweg, een evenwicht tussen moderniteit en behoud van het klassieke Grieks. Beaton onderstreept daarbij dat Koraïs expliciet ook een literaire taal voor ogen heeft. Impliciet lijkt Koraïs te suggereren dat ook de roman-kunst van Heliodoros als voorbeeld moet dienen voor de moderne Griekse literatuur, en wanneer aan het begin betoogt dat men een Griekse naam voor het genre nodig heeft in plaats van een ‘barbaarse’ (i.e. westerse / romaanse), verbindt hij ook duidelijk de komende ontwikkeling van het Griekse cultuurgebied met de te verwachten romans naar het voorbeeld van Heliodoros:

(...) όταν η αρχομένη της Ελλάδος αναγέννησις επαγγέλλεται τοιαύτα (...) γράμματα. (Koraïs, Dimaras et al. 1986, 5)

(...) wanneer de reeds beginnende wedergeboorte van Griekenland zulke literaire werken aankondigt. (vertaling van mijn hand)

³ De laatste van een beperkte reeks bewaarde antieke avonturenromans uit de eerste eeuwen na Christus. De *Aithiopika* werd vermoedelijk geschreven begin 4de eeuw na Christus. Over de ontstaansgeschiedenis en de auteur is maar weinig bekend. Zie voor een algemene inleiding over Heliodoros en zijn werk Holzberg (1998, 1-44 & 134-144) en de inleidingen in Heliodoros, Rattenbury et al. (2003) en Heliodoros, Lamb et al. (1997).

⁴ Zie voor Koraïs' taaltheorie Beaton (1994, 300-314) en hoofdstuk 2 in Kitromilides (2010, 125-184).

Wanneer we daar nog aan toevoegen dat de Soutsos-broers in 1820 in Parijs hebben gestudeerd en daar Koraïs hebben ontmoet (Lefas 1991, 38-41), kan men zich de vraag stellen in hoeverre Koraïs hen heeft geïnspireerd tot het schrijven van hun romans. En zou in het bijzonder Heliodoros en zijn *Aithiopia* als specifiek model gediend kunnen hebben? Brecht Van den Bossche (2008) nam dit idee als aanzet om *De Banneling van 1831* te analyseren en naast het werk van Heliodoros te leggen. Voortbouwend op de verrassende parallellen die hij ontdekte, zal ik in dit artikel de gelijkenissen op structureel en op thematisch vlak blootleggen. Daarmee zal ik aantonen dat Soutsos zich op Heliodoros heeft gebaseerd, maar dat hij tegelijk creatief met zijn model is omgesprongen om zo de ideologische boodschap van zijn roman vorm te geven.

EEN GELIJKAARDIGE STRUCTUUR: DE AVONTURENCHRONOTOOP VOLGENS BACHTIN

De fundamentele structurele gelijkenis tussen *De Banneling van 1831* en *Aithiopia* ligt in het reeds vernoemde feit dat beide avonturenromans zijn. De plotstructuur van dat genre werd in de jaren '30 beschreven binnen de theorie van de Russische literatuurwetenschapper en filosoof Mikhaïl Bachtin.⁵ Daarin focust hij op de combinatie van twee fundamentele componenten binnen een verhaal: het voorbijgaan van de tijd en de beweging door de ruimte. Hieruit ontwikkelde hij het concept "chronotoop", een specifieke organisatie van tijd en ruimte die een bepaalde wereldconstructie voorstelt en die een definiërend aspect is van een prozagenre.

De generische structuur van de antieke romans definieerde hij als de "avonturenchronotoop" en die bestaat uit drie delen, als van een drieluik. De twee hoekdelen hebben gelijkaardige kenmerken en beschrijven een thuiswereld, waarin een liefdesverhaal zich op een eerder natuurlijke, spontane manier ontwikkelt: in het eerste deel vindt traditioneel de ontmoeting plaats tussen het centrale koppel, in het deel op het eind van het verhaal vinden ze elkaar terug en trouwen ze. Deze twee delen worden gedefinieerd als "biografische tijdruimtes", omdat de tijd op een natuurlijke, logische manier verloopt en de setting vertrouwd en realistisch is.

Tussen deze twee delen bevindt zich het middeldeel, gedefinieerd als de "avonturentijdruimte". In deze sectie raakt het koppel van elkaar gescheiden en beleven ze een reeks avonturen die geen directe impact hebben op de afloop van het liefdesverhaal of op de psychologie van de protagonisten. De meeste

⁵ Bachtin zette zijn theorieën uiteen in twee essays, Bakhtin (1982) en (1986). Voor heldere samenvattingen van zijn ideeën en een discussie over hun receptie, zie Beaton (2000, 3-7) en Borghart (2009, 2-4).

van deze avonturen zijn gestandaardiseerde motieven van het genre, topoi zoals piraten, kidnappen, stormen en problemen met hardnekkige aanbidders. De organisatie van tijd en ruimte in deze sectie is wars van enige logische of chronologische orde, maar hangt af van het toeval. De avonturen kunnen gemakkelijk plaatsvinden in een verschillende volgorde (reversibility in time) of op een verschillende locatie (interchangeability of space). De functie van deze gebeurtenissen en plaatsen ligt in de eerste plaats op het symbolische of ideologische niveau. De setting heeft dus geen impact op het stereotiepe plot, maar heeft wel implicaties, via zijn symbolische waarde, op de betekenis van de individuele roman. Tijd en ruimte functioneren dus als betekenisdragers op het niveau van de boodschap van de roman. De avonturenchronotoop kunnen we als volgt in een ABA-structuur samenvatten (tabel 1).

Tabel 1

A	B	A
Biografische Tijdruimte	Avonturentijdruimte	Biografische Tijdruimte
Liefdesverhaal Biografische implicaties Thuiswereld	Scheiding koppel & avonturen Reversible & interchangeable 'Barbaarse wereld'	Hereniging Biografische implicaties Thuiswereld

DE CHRONOTOOP IN DE *AITHIOPIKA*

Een dergelijke structuur ligt ook ten grondslag aan de *Aithiopia*, maar dan in een verrijkte vorm. Om te beginnen wordt het volledige parcours (van A naar B naar A) niet door het koppel, maar enkel door het meisje afgelegd. Charikleia wordt namelijk als blanke dochter van het zwarte koningspaar van Ethiopië verstoten en komt bij pleegouders terecht in Delphi. Daar ontmoet zij haar geliefde Theagenes. Daarna vertrekken ze op reis, worden geregeld gescheiden en beleven allerlei avonturen die hen vooral door Egypte leiden. Daarbij komen de typische topoi van het genre aan bod: schipbreuken, overvallen door piraten, liefdesrivalen, etc. Ze eindigen in Meroë, Ethiopië alwaar Charikleia erkend wordt als de koningsdochter en zij met Theagenes trouwt.

We stellen dus vast dat de eerste biografische tijdruimte uitgebreid is en zowel de geboorteplaats van Charikleia bevat als de ontmoetingsplaats van het koppel.⁶ De terugkeer op het eind vindt plaats in Meroë en geldt dus enkel voor Charikleia. Deze uitgebreide structuur ziet er als volgt uit (tabel 2):

⁶ Zie Van den Bossche (2008, 31-32) voor gedetailleerde tekstuele argumenten waarom Meroë en Delphi samen gezien dienen te worden.

Tabel 2

A	B	C	A
Meroë	Delphi	Memphis	Meroë
Geboorteplaats Charikleia	Ontmoeting Charikleia & Theagenes	Avonturen: Piraten & Perzen	Terugkeer & huwelijk

DE CHRONOTOOP IN *DE BANNELING VAN 1831*

Wanneer we de roman van Alexandros Soutos van naderbij bekijken, kunnen we een gelijkaardige uitgebreide structuur terugvinden. Ook hier wordt een onderscheid gemaakt tussen het begin- en eindpunt van de chronotoopstructuur en de plek waar het koppel elkaar ontmoet. Het beginpunt is Constantinopel, de geboorteplaats van de Banneling, die naar Griekenland is getrokken om zich te engageren in de onafhankelijkheidsstrijd. Op het eiland Kythera ontmoet hij Aspasia. Zij worden op slag verliefd, maar zij is ondertussen door zijn eigen toedoen reeds verloofd met zijn beste vriend Nikistratos. Daarop verlaat hij Kythera voor het vasteland, waar hij in allerlei conflicten verwickeld geraakt met zijn politieke rivalen (cf. infra). Wanneer hij gedesillusioneerd de strijd opgeeft, zet hij koers naar het eiland Kythnos om zijn geliefde terug te vinden. Daar blijkt dat Aspasia vergiftigd is. Bedroefd trekt de Banneling zich terug naar Constantinopel om daar als kluizenaar zijn leven te slijten.

Net als in de *Aithiopika* omvat de eerste biografische tijdruimte zowel de geboorteplaats van één hoofdpersonage als de plaats van de eerste ontmoeting, en is het enkel dat hoofdpersonage dat de kring rondmaakt. Hier is dat evenwel de mannelijke hoofdpersoon, die gelieerd is met de begin- en eindlocatie. Dit is een eerste manipulatie die Soutos op zijn model toepast. De structuur ziet er schematisch evenwel heel gelijkaardig uit (tabel 3):

Tabel 3

A	B	C	A	
Constantinopel	Kythera	Nafplio	Kythnos	Constantinopel
Geboorteplaats Banneling	Ontmoeting Banneling & Aspasia	Avonturen: Politieke rivalen	Moord op Aspasia	Terugkeer van de Banneling

Er is nog een tweede belangrijk aspect in de verhaalstructuur dat onze aandacht verdient, namelijk de verteltechniek. Heliodoros vertelt het verhaal immers niet chronologisch, maar begint *in medias res*, op een verlaten Egyptisch strand. Alles wat voorafging wordt geleidelijk aan door personages verteld in flash-backs. Treffend is dat Soutos in *De Banneling van 1831* dezelfde verteltechniek toepast. Ook hij begint het verhaal ergens midden in de avonturensectie en laat daarna de Banneling de voorafgaande gebeurtenissen aan een

medegevangene vertellen. Deze gelijkaardige verhaaltechniek en het feit dat aan beide romans eenzelfde, aangepaste avonturenchronotoop ten grondslag ligt, maken zonder meer aannemelijk dat Soutsos zich door de *Aithiopika* heeft laten inspireren.

EEN THEMATISCH SPEL VAN OMKERINGEN

Naast deze duidelijke structurele gelijkenissen, zijn er ook op thematisch niveau opvallende parallellen terug te vinden. Ten eerste zijn er gelijkaardigheden op het vlak van de evolutie van het liefdesverhaal. Zo zijn beide heldinnen initieel niet in staat om verliefd te worden. Charikleia is immers priesteres van Artemis en wenst eerst haar gelofte van kuisheid trouw te blijven. Aspasia van haar kant is verloofd met Nikistratos en kan haar gevoelens van verlieftheid geen kans geven. Een tweede gelijkenis is dat een of beide protagonisten op de vlucht slaan. Bij Heliodoros vlucht het koppel na een goddelijke ingeving om zo hun liefde mogelijk te maken. Bij Soutsos echter slaat enkel de Banneling op de vlucht om Aspasia te vergeten en hun liefde te ontwijken. Dit negatief aspect zal zich uiteindelijk uiten in het slechte einde van de roman: terwijl Theagenes en Aspasia aan het slot trouwen en in Ethiopië tegelijk het mensenoffer wordt afgeschaft, wordt Aspasia vergiftigd en trekt de Banneling zich terug uit de maatschappij.

Andere parallellen zijn te vinden in de beproevingen die het koppel op hun avonturen te doorstaan krijgen. In beide romans komen die voornamelijk van de liefdesrivalen. In de *Banneling van 1831* is dit Avgerinopoulos die Aspasia begeert (vooral omwille van de bruidschat) en zich dus probeert te ontdoen van de Banneling. Hoewel in de *Aithiopika* meerdere personages verliefd worden op een van de protagonisten (zoals piratenhoofdmannen op Charikleia), is de belangrijkste en meest uitgewerkte opponent Arsake, de vrouw van een Perzische satraap, die haar oog heeft laten vallen op Theagenes. We merken hier wederom dat de rol van de held en de heldin in beide romans omgekeerd zijn.

Beide belaagden worden door hun rivaal voor de rechtbank geslept, de Banneling wegens zijn revolutionaire sympathieën, Charikleia op verdenking van moord. Het betreft telkens een opgezet schijnproces waarbij ze beiden onschuldig zijn en ten onrechte ter dood veroordeeld worden. Beide personages nemen in hun verdediging eenzelfde standpunt in en willen bewust dat de rechtbank hen veroordeelt; de Banneling om als politiek martelaar te sterven, Charikleia om in de dood verenigd te worden met Theagenes. Beiden zullen ook aan de dood ontsnappen: Charikleia door een goddelijk ingrijpen, de Banneling doordat hij door Aspasia tijdig uit de gevangenis bevrijd wordt.

Een volgende parallel heeft te maken met het motief van de schijndood, een ander typisch gegeven van de antieke avonturenroman. Bij Heliodoros denkt Theagenes dat zijn geliefde dood is wanneer hij haar niet terugvindt na een zoveelste overval door een roversbende. Later in het verhaal ontdekt hij tot zijn vreugde dat zij nog leeft. Ook bij Soutsos speelt zich een dergelijke episode af. Avgerinopoulos stuurt een huurmoordenaar af op de Banneling. Maar die herkent in de Banneling de man met wie hij eeuwige vriendschap sloot en laat hem leven. Hij laat Avgerinopoulos echter in de waan dat hij dood is. De boodschap dat de Banneling gestorven is komt ook bij Aspasia terecht, wordt ze ernstig ziek. Ook zij zal later ontdekken dat het bericht vals was.

Een andere beproeving die in beide romans voorkomt, is een vergiftiging. Wanneer Avgerinopoulos de ware toedracht over de gefaalde moord op de Banneling te weten komt, besluit hij in zijn woede Aspasia te vergiftigen. Deze poging om een personage te vergiftigen komt ook bij Heliodoros voor en er zijn sterke aanwijzingen dat Alexandros Soutsos zich hierbij door hem heeft laten inspireren. In de *Aithiopika* probeert Arsake, de rivale van Charikleia, haar te vergiftigen. Dit mislukt echter en de beker met gif komt terecht bij Arsakes slavin Kybele die eraan sterft. De effecten ervan worden als volgt beschreven:

Καὶ τὸ τε ὄμμα ἢ πρεσβύτις ἐπίμπρατο καὶ τὰ μέλη τῶν σπασμῶν ἐνδόντων πρὸς τὸ ἀκίνητον παρεῖτο καὶ χροιά μελαίνουσα τὴν ἐπιφάνειαν ἐπεπόλαζεν. Ἄλλ' ἦν οἶμαι καὶ δηλητηρίου ψυχὴ δολερὰ πικρότερον. (Heliodorus, Rattenbury et al. 2003, 8.8.2)

En de ogen van de oude vrouw brandden en stuiptrekkingen trokken door haar ledematen tot ze verstijfden en een donkere tint viel over haar huid. Maar haar huichelende ziel was, meen ik, nog bitterder dan het gif. (vertaling van mijn hand)

In *De Banneling van 1831* wordt Aspasia aan het eind dus vergiftigd door Avgerinopoulos, wanneer deze beseft dat zijn kansen onbestaande zijn. Naast het feit dat dezelfde beproeving in beide romans plaatsvindt, zijn er nog enkele opvallende tekstuele elementen die de passages nauwer met elkaar verbinden. Het eerste betreft de uitwerking van het gif, die bij Soutsos als volgt beschreven wordt:

Ἐξέλιπεν ἡ φωνὴ τῆς, τὰ μέλη τῆς παρελύθησαν καὶ τοῦ θανάτου αἰσκιαὶ διεχύθησαν εἰς τὸ πρόσωπόν τῆς. (Soutsos 1994) 205.1-2

Haar stem stakte, haar leden verstijfden en de schaduw van de dood verbreidde zich over haar gezicht. (vertaling van mijn hand)

De symptomen van het gif in beide gevallen zeer gelijkaardig: de ledematen verstijven en de huid krijgt een grauwe kleur. Wat echter bijzonder treffend is, is het gebruik van het woord δηλητηρίον. Dit woord is zowel voor Heliodoros

als voor Soutsos niet het gangbare woord voor “gif”. Het normale woord is το φάρμακον in het Oudgrieks en το φαρμάκι in het Nieuwgrieks. Heliodorus gebruikt echter één maal het woord δηλητηρίον, in de hierboven geciteerde passage, waar hij de krachtige inwerking beschrijft. Elders in het hoofdstuk gebruikt hij φάρμακον en afgeleiden.⁷ Bij Soutsos is de zaak complexer. Hij gebruikt de woorden ogenschijnlijk door elkaar, met vier maal δηλητηρίον en drie maal το φαρμάκι of afgeleiden.⁸ Niettemin is het opvallend dat ook hij het minder gebruikelijke woord δηλητηρίον aanwendt voor deze vergiftigingsepisode. Hoe een intertekstuele link misschien niet sluitend zijn,⁹ zijn de tekstuele overeenkomst toch verrassend te noemen en lijken ze mee te onderstrepen dat Alexandros Soutsos zich hier sterk op Heliodorus heeft geïnspireerd. Temeer daar er ook scherp contrast te noteren valt tussen beide passages: in de *Aithiopia* mislukt de vergiftigingspoging, terwijl in *De Banneling van 1831* Aspasia niet meer te redden valt. We zullen zien dat deze slechte afloop een cruciale rol speelt in de interpretatie van Soutsos’ roman.

Wanneer we evenwel deze hele reeks inhoudelijke en structurele gelijkenissen samen nemen, wijzen alle argumenten erop dat Alexandros Soutsos de *Aithiopia* als model heeft gebruikt voor zijn roman.

AFWIJINGEN VAN HET MODEL

Er zijn dus ook enkele opvallende afwijkingen te vinden in Soutsos’ roman. Zo kent de *Aithiopia* een klassiek happy-end met een huwelijk tussen de geliefden en met een positieve politieke daad, namelijk de afschaffing van mensenoffers in Ethiopië. *De Banneling van 1831* wordt echter getekend door een uitgesproken pessimistisch einde met de dood van Aspasia en een teneur van politieke teleurstelling. Aansluitend bij deze negatieve sfeer is het feit dat in de *Aithiopia* Charikleia en Theagenes voor de grootste tijd samen avonturen beleven, terwijl in *De Banneling* er amper momenten zijn waarop het koppel samen is. Een tweede belangrijk verschil is, zoals aangestipt in de analyse, dat de rol van de heldin en de held vaak worden omgewisseld. In het bijzonder verschuift de focus van de heldin bij Heliodoros naar de held bij Soutsos. Bij

⁷ In hoofdstuk acht is dat elf keer. In andere hoofdstukken van de *Aithiopia* worden geen vermeldingen van vergiftiging gemaakt.

⁸ Δηλητηρίον wordt gebruikt in de volgende instanties: (1) Avgerinopoulos haalt het gif uit zijn kist (199.22), (2) de omgekochte bediende mengt het vergif in Aspasia’s koffie (203.12), (3) het vergif is werkzaam in Aspasia’s lichaam (203.20), (4) de Banneling probeert nog een restant van het vergif te vinden op de lippen van Aspasia zodat hij ook zichzelf zou kunnen doden (206.5). De vermeldingen van το φαρμάκι van zijn te vinden op 200.23, 30 & 200.33. Verwijzingen zijn naar Soutsos (1994)

⁹ Zo is b.v. de Griekse taalpraktijk begin 19de eeuw zeker niet eenduidig. Er bestond nog geen officiële norm voor de geschreven taal, waardoor vaak in teksten vaak archaïsche naast spreektaalige elementen voorkomen. De Soutsos-broers hingen die periode wel duidelijk de μεσσή οδός, de middenweg van Korais aan (zie hoger) en gingen in hun romans dan ook niet te ver in het gebruik van archaïsmen, zodat een woord als δηλητηρίον wel opvallend kan geweest zijn.

de zoektocht naar een verklaring voor deze afwijkingen wordt, vooral op het vlak van het unhappy-end, verwezen naar de invloed van de romantiek.¹⁰ Populaire romans zoals Goethe's *Die Leiden des jungen Werthers* en Foscolo's *Ultime lettere di Jacopo Ortis* die onmogelijke liefdesverhalen met noodlottige afloop behandelen, hadden zeker hun impact en de invloed van de romantiek op de Soutsoi is onderbouwd.¹¹ Maar die invloed is niet voldoende om de creatieve herwerking van Heliodoros door Soutsos te duiden.

Een laatste belangrijk contrast tussen beide romans is immers dat *De Banneling van 1831*, uitgegeven in 1834, zich afspeelt in een quasi contemporaine context en expliciet refereert aan de recente gebeurtenissen. In de *Aithiopika* situeert het verhaal zich ongeveer 900 jaar eerder en in een geïdealiseerde setting. Bovendien zijn de mannelijke hoofdpersonages in *De Banneling* uitgesproken politiek. Avgerinopoulos, de rivaal, behoort tot het kamp van Ioannis Kapodistrias, een Grieks diplomaat die in 1828 tot de eerste president van Griekenland werd verkozen, maar die zijn hervormingen al te autocratisch doorvoerde en zich daardoor zeer onpopulair maakte.¹² In de roman wordt zijn bestuur afgeschilderd als dictatoriaal en zijn factie als een bende onbekwame, corrupte politici. De Banneling behoort tot de constitutionalisten, een groep die wedijvert voor een grondwet die een parlementaire democratie grondvest. In de roman dragen zij waarden als democratie, vrijheid van meningsuiting en een rechtvaardig bestuur uit.¹³ Daarmee verklanken zij het gedachtegoed van de Verlichting dat o.a. via Koraïs Griekenland binnensijpelde. Bovendien is er ook een duidelijke invloed van de utopisch-socialistische filosoof Claude Henri de Saint-Simon (1760-1825) aangetoond. In zijn veel geciteerde artikel analyseert Vagenas (1997) de sociale visie van de roman en weet die terug te voeren op Saint-Simon's ideeën, die de ontwikkeling van een egalitaire maatschappij voorstond met een sociale progressie op basis van verdienste (meritocratie). De hoop om zulk een maatschappij in Griekenland te realiseren, wordt in de roman geprojecteerd op Koning Otto, die nog maar pas de troon had bestegen.¹⁴ Zijn status wordt literair aangegeven door een vergelijking met

¹⁰ De vroegromantische Europese literatuur was in die periode zeer in zwang bij de jonge Griekse intellectuelen, die vaak ook in Europa gestudeerd hadden. In de jaren 1840 kwam er bij de Griekse intellectuelen een afkeer voor (vertalingen van) eigentijdse Europese romans op gang om te pieken in de periode 1850-1860.

¹¹ Borghart (2009) analyseert de impact van de romantiek in de roman via de spanning tussen realiteit en de door kunst geconstrueerde wereld. In de briefroman van Panagiotis Soutsos is de invloed van de romantiek nog duidelijker, cf. de analyse in Van Renterghem (2012).

¹² Voor een algemeen overzicht van de toenmalige politieke situatie, Clogg (1994, 7-51) en Lefas (1991, 1-33).

¹³ Zowel Panagiotis als Alexandros waren zelf politiek actief en waren ook persoonlijk betrokken in het kamp dat voor een grondwet was. Voor een overzicht van hun activiteiten, zie Lefas (1991, 59-70) en Droulia (1994, 7-42).

¹⁴ Na de moord op Kapodistrias in 1831 grepen de Westerse mogendheden in en plaatsten ze de Beierse prins Otto von Wittelsbach op de troon. Toen die in 1833 in Griekenland aankwam, hoopten vele Grieken dat hij een verlicht hervormer zou zijn, maar ze kregen ongelijk. Otto weigerde halsstarrig een grondwet in te voeren totdat een militaire coup in 1843 hem ertoe verplichtte (Clogg 1994, 51-53).

koning Danaos, de mythische stichter van Argos die landbouw en irrigatie introduceerde.

[Αργολις] όπου το πάλαι απέβη ο Δαναός, φέρων εις την Ελλάδα τα πρώτα σπέρματα του κοινωνισμού, και όπου, κατά τα 1833, έμελλε ν'άποβή νέος Δαναός, ο Βασιλεύς της Ελλάδος. (Soutsos 1994, 78.22-26)

[Argolis] waar weleer Danaos van boord ging en in Griekenland de eerste kiemen van het "socialisme" binnen bracht, en waar tegen 1833 de nieuwe Danaos van boord zou gaan, de koning van Griekenland. (vertaling van mijn hand)

In de vergelijking met Danaos lezen we dus de verwachting dat Koning Otto als een verlicht vorst het land socio-economisch vooruit zal helpen en op weg zetten naar een democratische staat. Het gebruik van het neologisme κοινωνισμός, dat niets anders kan zijn dan een vertaling van socialisme, onderstreept de politieke toekomstvisie die in de roman vervat zit. *De Banneling van 1831* toont zich dus als een roman met een uitgesproken politieke teneur. Hoe valt dat te rijmen met invloed van de *Aithiopia* en het model van de avonturenroman?

IDEOLOGISCHE SUBTEKST VAN DE AVONTURENROMAN

Recent hebben Borghart and De Temmerman (2010) een symbolische functie van het genre van de avonturenroman in de Griekse literatuur blootgelegd. Gevolg trekkend uit de gelijkenissen in de semantische waarde van ruimtes en gebeurtenissen in avonturenromans uit verschillende periodes – met name in het middendeel, de avonturentijdruimte –, hebben zij betoogd dat de revival van de antieke romance in de Byzantijnse en Modern-Griekse literatuurgeschiedenis verbonden is met een specifieke set aan cultureel-historische omstandigheden. Het betreft een combinatie van het ontstaan van een (proto-)ethnisch, of (proto-)nationaal bewustzijn en een ontevredenheid onder de intellectuele elite over de politieke situatie van hun tijd. Omwille van de arbitrariteit van ruimte en tijd en de mogelijkheid om symbolisch wij-zij-contrasten uit te werken, stellen zij dat het genre zelf een ideologische functie krijgt en dus ideaal geschikt is om een politieke onvrede en een groepsidentiteit uit te drukken. Inzake die symbolische invulling suggereerde Beaton (2006) al een allegorische lezing van de romans van de Soutsoi om te verklaren waarom ze daarin de figuur van Kapodistrias aanvallen terwijl die dan al 3 jaar dood is.

Toegepast op *De Banneling van 1831* kunnen we constateren de ideologische subtekst van het genre en de manipulatie door Soutsos van zijn model, de *Aithiopia*, hand in hand gaan om een coherente boodschap over te bren-

gen.¹⁵ In het liefdesverhaal en in de avonturentijd wordt een duidelijke duale oppositie uitgewerkt waarvan elke pool een maatschappijvisie vertegenwoordigt: enerzijds de Banneling als constitutionalist en democraat, anderzijds Avgerinopoulos met zijn autocratische visie van ongelijkheid. De verschuiving van de focus van de heldin naar de held die Soutsos in zijn roman toepast, versterkt deze duale oppositie: het is de Banneling die de beproevingen doorstaat, m.a.w. de voor rechtschapenheid strijdende burger die belaagd wordt door het corrupte bestel. En zoals de twee rivalen op politiek vlak strijden voor het bewind over Griekenland, strijden zij op persoonlijk vlak voor Aspasia. Zij staat dus symbool voor het lot van Griekenland. De romantisering van het genre, met de slechte afloop van het liefdesverhaal, resulteert dan in een impliciete pessimistische boodschap: met Aspasia sterft ook de hoop bij de Banneling op een rechtvaardig bewind in Griekenland. Het politieke project en hun liefde zijn in de roman verbonden en beide falen. Het is een indirecte waarschuwing aan de heersende klasse, en in het bijzonder aan Koning Otto over de toekomst van het land.¹⁶ Nu bedreigen interne politieke twisten die toekomst en een verandering van koers (in de zin van de Verlichtingsidealén) is nodig.

IMITATIO EN PATRIOTTISME

Uit de analyse blijkt dat Alexandros Soutsos zijn roman *De Banneling van 1831* wel naar de *Aithiopika* gemodelleerd moet hebben. Zowel structureel, thematisch als tekstueel zijn er gelijkenissen die geen toeval kunnen zijn. Tegelijk gaat hij creatief om met het model van de avonturenroman en combineert hij die met de eigentijdse romantische literatuur. De opvallende afwijkingen van het schema van de *Aithiopika* en de impact van het romantische unhappy-end hebben een duidelijke functie binnen de opbouw van de roman en de politieke boodschap die hij naar voren brengt. Daarin versmelt hij de idealen van de Verlichting met de gedrevenheid van het romantisch nationalisme. Met zijn roman vervult hij dus op alle manieren de verwachtingen van Korais. Die ijverde voor een moderne staat met een moderne taal en literatuur en stelde Heliodoros daarbij als voorbeeld van de creatieve imitator. Alexandros Soutsos heeft in zijn roman duidelijk dezelfde doelstellingen en creëerde daarmee een toonbeeld van imitatio en patriottisme.

¹⁵ Ook voor de *Aithiopika* wordt een dergelijke allegorische lezing gesuggereerd, waarbij de Perzen met de Romeinen geassocieerd kunnen worden en de roman uitdrukking geeft aan de teloorgang van de Griekse identiteit onder de Romeinse overheersing. Zie Van den Bossche (2008, 52-54) en Alvares (2002, note 66).

¹⁶ Eenzelfde boodschap drukt ook Panagiotis Soutsos uit in zijn roman *Leandros*. De roman is evenzeer doortrokken met verwijzingen naar de actuele politieke situatie en ook daar kan de dood van het liefdeskoppel gelezen worden als een waarschuwing aan het adres van koning Otto (die expliciet in het voorwoord genoemd wordt), cf. Van Renterghem (2012)

BIBLIOGRAFIE

- Alvares, J. (2002). "Utopian themes in three Greek romances." *Ancient Narrative 2*: 1-29.
- Bakhtin, M.M. (1982). Forms of time and of the chronotope in the novel: notes toward a historical poetics. *The dialogic imagination: four essays*. M. Holquist & C. Emerson. Austin (Tex.), University of Texas Press: 84-258.
- Bakhtin, M.M. (1986). The bildungsroman and its significance in the history of realism. *Speech genres and other late essays*. C. Emerson & M. Holquist. Austin (Tex.), University of Texas Press: 10-59.
- Beaton, R. (1994). *An introduction to modern Greek literature*. Oxford, Clarendon Press.
- Beaton, R. (2000). 'The World of Fiction and the World 'Out there': The Case of the Byzantine Novel. *Strangers to Themselves: The Byzantine Outsider*. D. C. Smyth. Aldershot, Ashgate: 179-188.
- Beaton, R. (2006). Ἡρώες με πολιτικά φρονήματα: οι αδελφοί Σούτσοι, η 'μυθιστορία' και το νεοσύστατο ελληνικό βασίλειο. *Ο Ελληνισμός στον 19ο αιώνα. Ιδεολογικές και αισθητικές αναζητήσεις*. G. Voutouris & G. Georgis. Athina, Kastaniotis: 108-113.
- Borghart, P. (2009). The paradigm of Greek romantic prose fiction (1830-1850): a reappraisal of A. Soutsos' The Exile of 1831. *Greek research in Australia. Selected proceedings of the biennial international conference of Greek studies (Flinders University June 2007)*. E. Close, M. Tsianikas & G. Couvalis. Adelaide, Flinders University: 43-68.
- Borghart, P. and K. De Temmerman (2010). "From novelistic romance to romantic novel. The revival of the ancient adventure chronotope in Byzantine and Modern Greek literature." *Journal of Mediterranean Studies 19*,1: 43-68.
- Clogg, R. (1994). *A concise history of Greece*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Droulia, L. (1994). Εισαγωγή στον Εξόριστο του 1831. *Ο exoristos tou 1831: komiko-tragikon istorima*. A. Soutsos. Athina, Idryma Kosta kai Elenis Ourani: 7-59.
- Heliodorus, E. (1997). *Ethiopian story*. W. Lamb & J.R. Morgan. London, Everyman.
- Heliodorus, E. (2003). *Les Ethiopiennes: Théagène et Chariclée*. R.M. Rattenbury, T.W. Lumb & J. Maillon. 3 vols. Paris, Belles Lettres.
- Holzberg, N. (1998). *De Roman in de Oudheid*. Amsterdam, Athenaeum – Polak & Van Genneep.
- Kitromilides, P.M. (2010). *Adamantios Korais and the European enlightenment*. Oxford, Voltaire Foundation.
- Koraïs, A. (1986). *Προλεγόμενα στους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς*. K.T. Dimaras et al. Athina, Morfotiko idhirima Ethnikis trapezidis.
- Lefas, G. (1991). *Παναγιώτης Σούτσος*. Athina, s.n.
- Soutsos, A. (1994). *Ο Εξόριστος του 1831: κωμικοτραγικόν ιστόρημα*. Athina, Idryma Kosta kai Elenis Ourani.

- Tonnet, H. (1994). "Roman grec ancien, roman grec moderne, le cas de l'Orpheline de Chio (Η ορφανή της Χίου) de J. Pitsipios (1839)." *Revue des Etudes Néo-Helléniques* 3,1: 23-39.
- Tonnet, H. (1995). Sources européennes de 'Léandre' (1843) de Panayotis Soutsos. *Πρακτικά Α' διεθνούς συνεδρίου συγκριτικής γραμματολογίας*. Athina, Domos: 555-565.
- Tziovas, D. (1997). Από τη μυθιστορία στο μυθιστόρημα. *Από τον Λεάνδρο στον Λουκή Λάρα. Μελέτες για την πεζογραφία της περιόδου 1830-1880*. N. Vagenas. Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης: 9-30.
- Tziovas, D. (2009). The novel and the crown: *O Leandros* and the politics of Romanticism. *The making of modern Greece: nationalism, Romanticism, & the uses of the past (1797-1896)*. R. Beaton and D. Ricks. Farnham – Surrey, U.K. – Burlington, Ashgate: 211-224.
- Vagenas, N. (1997). Ο ουτοπικός σοσιαλισμός των αδελφών Σούτσων. *Από τον Λεάνδρο στον Λουκή Λάρα. Μελέτες για την πεζογραφία της περιόδου 1830-1880*. N. Vagenas. Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης: 43-58.
- Van den Bossche, B. (2008). *De avontuurlijke zoektocht naar de ideale samenleving – Utopische wereldbeelden in Heliodoros' Aithiopika en Alexandros Soutsos' De Banneling van 1831*. Gent, Onuitgegeven masterthesis.
- Van Renterghem, S. (2012). Inventing a National Narrative: Space, Genre and Ideology in Soutsos' 'O Leandros' (1834). *The Ideologies of Lived Space in Literature: Ancient and Modern*. J. Heirman & J. Klooster. Gent, Ginkgo-Academia Press: 201-217.